

120^{let} novomeškega vodovoda

1903

2023

120 let
novomeškega
vodovoda

120 LET NOVOMEŠKEGA VODOVODA

Izdala in založila: Komunala Novo mesto d.o.o.,
zanjo direktor **Bojan Kekec**

Zbrala in uredila: Istok Zorko in Anita Petrič

Jezikovni pregled: LAPEGO Petra Krnc Laznik s.p.

Oblikovala: Katja Keserič Markovič

Fotografije: Arhiv Komunale Novo mesto d.o.o., Zgodovinski arhiv Ljubljana,
Enota za Dolenjsko in Belo Krajino, Novo mesto, in Dolenjski muzej Novo mesto,
Unsplash, Pexel

Tisk: SMAK printtisk Silvester Murgelj s.p.

©Komunala Novo mesto d.o.o.
Vse pravice pridržane.

Novo mesto, oktober 2023

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

628.1(497.4Novo mesto)(091)

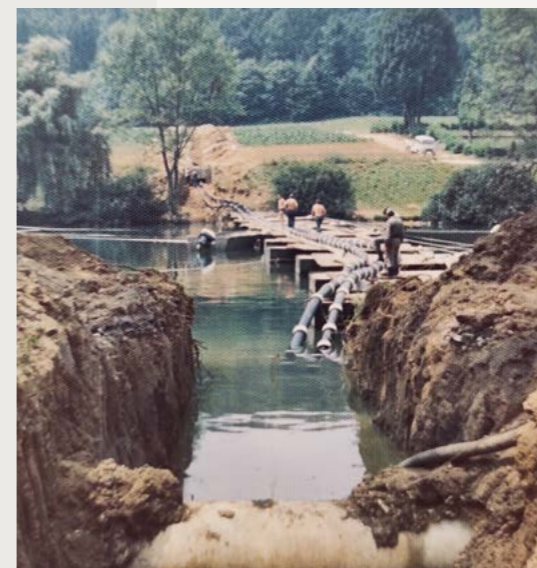
NOVOMEŠKI vodovod

120 let Novomeškega vodovoda : [1903-2023] / [zbrala in uredila Istok Zorko in Anita Petrič ;
fotografija arhiv Komunale Novo mesto d.o.o. ... et al.]. - Novo mesto : Komunala, 2023

ISBN 978-961-96346-0-8

COBISS.SI-ID 162147331

1 ZBORNIKU NA POT	7
Nagovor župana Mestne občine Novo mesto	8
Nagovor direktorja Komunale Novo mesto.....	10
Beseda urednika.....	12
O Mestni občini Novo mesto	14
Komunala Novo mesto d.o.o. se predstavi	17
2 ZGODOVINA NOVOMEŠKEGA VODOVODA V BESEDI IN SLIKI.....	21
120 let novomeškega vodovoda.....	22
3 VODA JE VIR ŽIVLJENJA	53
Prejemniki priznanj.....	54
Vodnjak na Glavnem trgu.....	55
Iz zakladnice Dolenjskega muzeja Novo mesto	56
Slovensko društvo za zaščito voda ob 120-letnici novomeškega vodovoda.....	58
120 let novomeškega vodovoda.....	62

Gradnja vodovoda čez reko Krko na Loki, leto 1976

Slovensko društvo za zaščito voda ob 120-letnici novomeškega vodovoda

Dr. Brigita Jamnik,
JP VOKA SNAGA

Ob koncu 19. stoletja je bila Avstro-Ogrska monarhija s cesarjem Francem Jožefom pri naložbah v oskrbo s pitno vodo dejavna tudi v slovenskih mestih in večjih krajih, kot so bili Ljubljana, Maribor, Novo mesto in Črnomelj. V naložbe v vodovodne sisteme so vključevali tudi manjše kraje na podeželju, kar je bilo v veliki meri odvisno, kot je še danes, zlasti od tam živečih ozaveščenih prebivalcev in pobudnikov. Prvi metri javnega vodovodnega omrežja in pripadajoči vodovodni objekti so sledili dobri inženirski praksi takratnih večjih avstroogrskih mest. Na Dunaju, na primer, so z dotokom vode iz oddaljenih vodnih virov, kjer ni bilo vplivov poselitve, dokazano izboljšali zdravstvene razmere v mestu. Umrljivost zaradi tifusa na 100.000 prebivalcev se je na letnem nivoju občutno zmanjšala – s 109 v obdobju 1859–1873 na 25 v obdobju 1874–1888.

Nekateri javni vodovodni sistemi v Sloveniji že dosegajo častitljive obletnice, daljše od povprečne življenjske dobe prebivalcev, ki so jih z vodo oskrbovali nekoč in danes. O vzpostavitvi tistih, ki so delovali že ob koncu 19. stoletja ali pred 1. svetovno vojno, so odločali naši stari starši, danes pa s pitno vodo še vedno oskrbujejo več generacij, vključno z našimi vnuki.

Zgodovinski viri razkrivajo, da ni šlo vedno vse po načrtih. Ponekod so se prebivalci upirali novotarijam, češ da vode iz javnega vodovoda ne bo dovolj za vse, ali pa so menili, da bo "slaba". Skrb so izražali tudi zaradi nenadnega stroška, saj je bila voda do takrat dostopna vsem in povsem zastopnj, plačevanje za njeno rabo pa je bilo zato marsikomu odveč. Ponekod so si iznajdljivi uradniki na račun izvedbe investicij poskušali nezakonito izboljšati sliko svojega premoženjskega stanja, pa so jih pri tem ujeli. Spet drugod odgovorni uradniki niso želeli razumeti, da zgolj izgradnja vodovoda ni dovolj, da ga je treba tudi vzdrževati, pri čemer

Notranjost vodnjaškega objekta

Armature v vodohranu

pa nastajajo stroški. Vsaka podobnost z izzivi, ki smo jim priča tudi danes, zagotovo ni zgolj naključna.

Dolgoživost javnih vodovodnih sistemov je njihova pomembna lastnost, saj vodovodni sistemi rastejo in se širijo z naselji. Pregovor pravi, da je človek star toliko, kot se počuti, a letnica rojstva ostaja enaka, ne glede na število estetskih posegov ali zamenjav okvarjenih sklepov. Za javne vodovodne sisteme pa velja, da njihovo povprečno starost znižujemo ali vsaj ohranjamo z načrtnimi finančnimi vlaganji. Pri tem smo bolj ali manj uspešni, pri čemer uspešnosti ne zmoremo vedno dokazovati sorazmerno z višino vloženih sredstev, pa bi načeloma morali. Malo verjetno je, da bi snovalci prvih konceptov javnega vodovoda že pred stoletjem ali desetletji predvideli in upoštevali vse možne različice razvoja naselja, zato se današnji lastniki in upravljavci javnih vodovodov soočajo z neoptimalnimi razmerami delovanja, ki jih tudi z vlaganjem v investicijske obnove ne morejo povsem odpraviti.

Vodovodnega sistema ne moremo kar zaustaviti in resetirati, smiselne pa so dobro premišljene in načrtno naložbe, katerih namen je na dolgi rok zgraditi kakovostno infrastrukturo za zgledno varno oskrbo in s sprejemljivo ceno pitne vode za uporabnike. Da je to mogoče, dokazuje na primer Nizozemska. Tamkajšnje izkušnje od sredine 70-ih let prejšnjega stoletja do danes kažejo,

da so za doseganje visokih standardov oskrbe s pitno vodo (nizka stopnja okvar, nizke vodne izgube, nizek delež neskladnosti pitne vode, nizek delež obolenj, povezanih z vodo, oskrba s pitno vodo brez preostalega dezinfekcijskega sredstva) potrebna desetletja premišljenega projektiranja, vgradnja kakovostnih materialov in natančno upoštevanje tehnično-higienskih standardov pri izvedbi, kar zahteva visoko usposobljenost, ozaveščenost in odgovornost vodilnega ter tehničnega kadra, in to ne le zaposlenih, pač pa tudi zunanjih angažiranih strokovnjakov.

Morebitne pomanjkljivosti pri gradnji ali napačne upravljalvske odločitve se v delovanju vodovodnega sistema odražajo že desetletja. Pomembna je kakovost vodnih virov in njihova razpoložljivost, kakovost vgrajenih materialov, tesnost in čistoča prav vsakega spoja, vsakega metra cevi in kvadratnega metra površine v stiku z vodo. Zelo je pomembno, da se ključne odločitve sprejemajo v širokem krogu v projekte vključenih strokovnjakov in odločevalcev, ki sledijo zastavljeni dolgoročni viziji. Ta bistveno presega njihovo delovno dobo, zato ne smejo sprejemati zgolj ali pretežno trenutnih odločitev. Vplivno interno stroko pri načrtovanju, izvedbi in nadzoru nad izvedbo potrebuje vsak vodovod, saj problematiko najbolje pozna in o rešitvah razmišlja vsakodnevno. Poleg tega je njen interes, da

Tlačna posoda v vodovodnem objektu

bodo posegi v vodovodni sistem res opravljeni skladno s strokovnimi načeli, lahko celo večjimi od interesa lastnika, da bi pri vzdrževanju v desetletjih, ki bodo sledila, prihranili največ. Z drugimi besedami: naslednje generacije bodo imele manj dela z vzdrževanjem in več časa za premislek o pomembnih vprašanjih o nadaljnjem razvoju. Zunanji strokovnjaki s pogledom z druge perspektive, z izkušnjami od drugod ter z vedenjem in razumevanjem aktualnih strokovnih rešitev širom po svetu, lahko doprinesejo svež veter v projektne rešitve – če le niso bili kot najugodnejši ponudnik izbrani na javnem razpisu. V Sloveniji nimamo sistema kakovosti, ki bi mu morali zadostiti zunanji ponudniki izvajanja storitev na področju oskrbe z vodo, prav tako ne oblikovanih pogojev za doseganje kriterijev o usposobljenosti njihovega kadra, potrebne organiziranosti in razpoložljivosti opreme. To je ena od ključnih pomanjkljivosti, ki dolgoročno povišuje stroške, znižuje učinkovitost in znižuje standarde oskrbe s pitno vodo pri nas v primerjavi z državami, kjer so pravila stroke vgrajena v tovrstne koncepte že desetletja ali več

kot stoletje. Nemško združenje za plin in vodo (DVGW) tako gradi svojo skupno zgodovino že od leta 1870. Države z višjim BDP od našega si zniževanja standardov oskrbe s pitno vodo ne dovolijo; že vedo, zakaj. Čim dlje bodo pri nas še trajale tovrstne neurejene razmere, tem večji bo razkorak med urejenostjo javnih vodovodnih sistemov v primerjavi z družbami, v katerih je zavedanje o pomenu urejenosti javnih vodovodnih sistemov večje. Ne gre za pomanjkanje finančnih sredstev, gre za njihovo razporeditev in predvsem učinkovito porabo.

Danes so strokovne storitve upravljavcev vodovodov izključno na trgu ponudbe in povpraševanja, pri čemer se pretežno upošteva, kdo da več za manj denarja. Tudi strokovnih znanj, ki so bila nekoč upravljavcem vodovodnih sistemov dostopna na univerzah in inštitutih (seveda tudi tam proti plačilu), danes skoraj ni več na voljo. Na pobudo za sodelovanje z uglednega inštituta prejmemo suhoparen odgovor, da se raziskovalci na inštitutu ukvarjajo zgolj s temeljnimi raziskavami, z aplikativnimi pa ne. Med uglednimi imeni na slovenskih univerzah in inštitutih danes ni več priznanega "alfa in omega" strokovnjaka

Hidrant

Fotografije: arhiv JP VOKA SNAGA d. o. o.

s področja komunalne infrastrukture. Seveda razumemo, da potrebujemo osnovne raziskave za odkrivanje novih občin spoznanj in zakonitosti, saj brez njih ne bi bilo elektrifikacije, relativnostne teorije, umetnih materialov, interneta, razumevanja človeških odnosov itd. A brez aplikativnih raziskav kot družba izgubljammo ali pa smo del znanj že izgubili, določenih projektov pa se sploh ne znamo več lotiti. Treba bo spremeniti našo miselnost in ravnanja, sicer se bo treba nasloniti na tuje izkušnje. Pomanjkanje znanj in izkušenj pa zagotovo vodi v našo večjo ranljivost in odvisnost, kar nas lahko kaj hitro stane preveč.

Javna oskrba s pitno vodo je dejavnost, ki je nepogrešljiva za življenje in delo prebivalcev ter zaposlenih in drugih obiskovalcev urbanih območij. Življenje in delo se ob morebitni motnji dobesedno ustavi. Pri tem ni pomembno le, da prekinitev oskrbe povzroča slabo voljo v gospodinjstvih, kjer lahko zmoti vsakodnevni ritem ter pokvari naš jutranji ritual tuširanja in priprave kave. V industrijskih dejavnostih prekinitev ali oskrba z vodo neustrezne kakovosti lahko povzroči gmotno škodo nepredstavljenih razsežnosti, v zdravstveni dejavnosti pa kolaps sistema, ki lahko vodi v življenjsko ogrožajoče razmere za ranljive bolnike. Oskrba z vodo je dejavnost, ki lahko v primeru nepravilnosti v zelo kratkem času, že v nekaj dneh, celo urah, povzroči obolenje velikega števila prebivalcev.

Glede na pomen dejavnosti in odgovornost, ki jo na ramenih nosijo zaposleni v javni oskrbi s pitno vodo, se lahko le čudimo, da v javnosti o tem in predvsem o učinkovitosti ni slišati prav nobene poglobljene razprave. Eden od vzrokov je, da predstavniška demokracija na

lokalnem nivoju tega niti ne omogoča niti ne spodbuja, saj ji tega ni treba. A na dolgi rok izgubljammo vsi. Uporabniki pitne vode so pasivni opazovalci, ki dvignejo glas le še ob povišanem znesku na položnici, ali pa takrat, ko ob izrednem dogodku vložijo ovadbo zoper odgovorne.

Komunalna dejavnost potrebuje razumljive in javno objavljene številčne kazalnike, primerljive vsaj z državami EU, ki bodo na neodvisen, vsem dostopen in predvsem razumljiv način dokazovali učinkovitost tako pomembne dejavnosti, kot je za celotno skupnost ob drugih komunalnih dejavnostih prav oskrba s pitno vodo. Primerjava ni vedno enoznačno mogoča, a razloga za morebitna odstopanja vedno obstaja. Pri tem bo treba preprečiti, da bi na to, kako naj rezultate razumemo uporabniki pitne vode, vplivali spretni strokovnjaki za odnose z javnostmi. Da si uporabniki pitne vode te informacije zaslužimo, je zapisano tudi v Direktivi o pitni vodi, sprejeti v letu 2020, ki jo države članice implementirajo letos, in ki pod naslovom Obveščanje javnosti v prilogi IV državam članicam nalaga obveznost, da morajo biti uporabnikom pitne vode dostopne informacije o splošnem delovanju sistemov za oskrbo s pitno vodo v smislu učinkovitosti in ocene ravni vodnih izgub. Če v zvezi s tem dodatne obrazložitve v slovenski zakonodaji ne bo, bomo o tem, kako učinkovite vodovodne sisteme imamo, v prihodnjih letih pisali ali brali bolj ali manj prepričljive zgodbe, številčno vrednost vodnih izgub bo pa vendarle treba enoznačno zapisati in razkriti javnosti.

Prej ko bomo javno obelodanili te in druge številčne kazalnike, ki bodo zrcalili našo realnost, tem bolje.